

Milena Jokanović
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

**PRIKAZ IZLOŽBE
„REFLECT #2 – FRAGMENTI, FRAGILNOSTI, SEĆANJA”
U MUZEJU AFRIČKE UMETNOSTI U BEOGRADU**

Izložba „Reflect #2 – fragmenti, fragilnosti, sećanja” otvorena aprila 2022. godine je druga faza projekta Muzeja afričke umetnosti u Beogradu (MAU) u okviru kojeg ova institucija predstavlja savremene afričke vizuelne umetnike. Već sam manifest kojim projekat, pa i rad na ovoj izložbi započinju, pozicionira MAU u mrežu onih institucija umetnosti i baštine koje insistiraju na neophodnosti promišljanja muzeja kao oblika društvene misli, na potrebi za konstantnim pogledom u sopstvenu prošlost, pa onda i u prošlost u širem kontekstu, te za tumačenjima politika sećanja iz različitih rakursa, a sve to radi objektivnijeg i obuhvatnijeg ili bar iskrenijeg sagledavanja sadašnjeg trenutka. Savremena umetnička praksa, uz visprenu kustosku kontekstualizaciju, pokazaće se i u ovom slučaju, dobra je strategija za postizanje zadatih ciljeva, te za otvaranje još mnogo pitanja.

Stoga, kustoskinje MAU-a Emilija Epštajn i Ana Knežević u saradnji sa timom galerije „THIS IS NOT A WHITE CUBE”, sa sedištima u Luandi i Lisabonu (Afriki i Evropi), biraju radove angolskih umetnika i umetnica: Pedra Piresa (Pedro Pires), Luisa Damijaoa (Luís Damião), Franciska Vidala (Francisco Vidal), Nela Tešeire (Nelo Teixeira), Žanuarija Žanoa (Januário Jano), Kristijana Mangova (Cristiano Mangovo), Osvalda Fereire (Osvaldo Ferreira), Erija Klavera (Ery Claver), Alide Rodrigez (Alida Rodrigues) i Ane Silva (Ana Silva). Njihove izraze, iako u različitim medijima, karakteriše *arhivski impuls* kao i težnja za preispitivanjem individualnog identiteta u vreme (izgleda konstantne) društvene krize i haosa savremenog trenutka. Višeglasjem za koje se odlučuje kada je umetnička praksa u pitanju, ali i intervencijama, odnosno jukstapozicijama radova sa predmetima u stalnoj postavci MAU-a, kao i dobrom kontekstualizacijom problema u izložbenom katalogu, kustoski tim uspeva da ponudi nekoliko načina za *čitanje* ove izložbe, koji se donekle prepliću, ali od kojih nijedan nije manje vredan od onog drugog.

Tako je pitanje institucije muzeja i njene aktuelnosti, zatečenosti u nekom prošlom trenutku ili transformacije za diskurs današnjice pokrenuto ne samo

Segment izložbe, fotografija: Vladimir Popović

izložbom savremene afričke umetnosti na mestu kakvo je MAU, već i radovima koji vešto koriste medij muzeja, odnosno medije kutije i kabineta čudesa. Ne bivajući ograničeni samo na galeriju namenjenu povremenim izložbama, neki radovi su smešteni i u prostor stalne postavke komunicirajući tako sa maskama, skulpturama i tkaninama donetim iz Afrike i izloženim ovde još u vreme Savezne Federativne Republike Jugoslavije. Prazne nagomilane drečave plastične kutije i kante za naftu koje Pedro Pires *obuva* u gumene čizme stvarajući svojevrsnu čovekoliku skulpturu suprotstavljene su zamrznutoj slici sveta kakvu mnogi muzeji, pa i ovaj, decenijama nude tromo se transformišući. Slika afričkog sveta kao maske od drveta tako po prvi put na ovom mestu dopunjena je, nažalost aktuelnijom, slikom afričkog sveta kao kante od plastike, simbola „svakodnevne borbe za preživljavanje” i „stomaka ispražnjenih nemaštinom”, naglasiće kustoskinje. Predmeti na ovoj izložbi, dokazuju one, nisu *mrtvi*, već ukazuju na uvek prisutnu nematerijalnost, čak performativnost baštine i muzej kao mesto susreta, razgovora i aktiviranja (o)sećanja. Stoga je nedvosmislena i provokacija postignuta izlaganjem radova pod nazivom: „*A chipala do Wi*, maske, moć tradicije”, fotografija Luisa Damijaoa sa sablasnom belom maskom u sopstvenom kabinetu čudesa ispunjenom tradicionalnim maskama (prostoru veoma sličnom postavci MAU-a) u već veoma prepoznatljivom, plavozelenom enterijeru stalne postavke da posmatraju izloženu baštinu ovog muzeja. Konstruisanjem stvarnosti u okvirima sveta umetnosti na ovaj način umetnici(e), ali i kustoskinje izložbe postavljaju uvek aktuelno, a sada čini se, goruće pitanje: ko danas ima pravo na kreiranje slike sveta, odnosno koja slika sveta je (kome) prihvatljiva?

Pitanje postkolonijalne Afrike i procesa internacionalizacije njene kulture svakako je podjednako značajno za ovu izložbu, ali i za razumevanje zajedničkih procesa i neophodnosti za dekonstruisanjem i dalje dominirajuće ideje o „drugosti” i „primitivnosti” kada su kultura i umetnost u pitanju. Na ove probleme ukazuje rad Alide Rodrigez koja na arhivske viktorijanske fotografije aplicira floralne motive i crteže povrća kreirajući ovako fantazmagorična bića i poigravajući se sa

pitanjima identiteta i porekla stanovništva Angole danas. S druge strane, možda i najsnažniji utisak ostavlja monumentalan živopisni rad Franciska Vidala: „Utopijska mašina, cvetovi pamuka (miris)” koji, tek kada mu se potpuno priđe, otkriva desetine mačeta na kojima čitava slika nastaje. U svom ateljeu na mestu nekadašnje fabrike za proizvodnju bombi koje je portugalska kolonijalna Vlada koristila tokom rata, ovaj umetnik slika nežne cvetove na oštricama i ukazuje na pobune i borbe potlačenih radnika u poljima pamuka kojima je Angolski rat za nezavisnost i počeo.

Ipak, dok univerzalni jezik umetnosti zbližava dve konstatno *nesvrstane* i neretko egzotizovane sredine, čini se da „sterilizacija” afričke kulture i sveprisutna globalizacija utiču da se i umetnička i kustoska praksa (ovako konstruisane i same proizvodi Zapadnog društva) utapaju u danas sveprisutni *svet umetnosti*. Na ovom tragu je slika „Povratak (Regreso)” Kristijana Mangova izložena u beloj kocki galerijskog prostora MAU-a. Sablasne sive figure poput uveličanih senki na crnoj pozadini nalaze se iza figura sa tradicionalnim *kota* maskama i drvenim skulpturama s kalbašom. Ipak ove figure dobijaju i, čini se, potpuno suprotne ili pak afričkoj kulturi nepripadajuće predmete, simbole globalizacije, sveprisutne „Adidas” patike koje im pomažu u trku nazad ili pak trku ka regresu. Kontrasti cvetova pamuka po kojima figure trče i crvene razlivenne boje nalik krvi dodatno potcrtavaju nemir u ovoj slici te podstiču nama već poznato pitanje: šta je izvojevana sloboda najzad donela? U radovima „Fragmenti Šikale” Nela Tešeire i „Mesto sećanja” Žanuarija Žanoa takođe lako možemo prepoznati zajedničke probleme sloma sistema vrednosti, kreiranja limba zaborava i urušavanja institucija s jedne strane, te transformacije čitavih gradskih četvrti od strane novih bogatih, neretko inostranih investitora s druge strane. Pitanje je onda, hoćemo li uskoro biti u stanju da prepoznamo svojstvenost prostora pa i umetnosti određenog dela sveta; hoće li je biti u budućoj *imago mundi*? Hoće li postavka MAU, koja se neretko karakteriše kao zastarela, ostati ipak vernija reprezentacija umetnosti ovog kontinenta od one koja se danas konstruiše?

Problemi položaja žene, njene nezavisnosti i prava na sopstveno telo i lični izbor budućnosti potcrtani u radovima Ane Silve i Osvalda Fereire, kao i u video radu: „Lusija na nebu sa semaforima”, iako u kontekstu afričkog kontinenta i društva, čine se nažalost univerzalnim.

Rad Pedra Piresa: „Bidon”, (2019) u prostoru stalne postavke MAU-a, fotografija: Vladimir Popović

Rad Franciska Vidala: „Utopijska mašina, cvetovi pamuka (miris)”, (2018),
uljane boje na mačetama, fotografija: Vladimir Popović

Ipak, optimizam donosi još jedno značajno pitanje koje je na ovoj izložbi veoma prisutno, a to je potencijal umetnosti da baštini, kritikuje i zauzima svojevrsnu ulogu *Šeherezade* koja se ne odlučuje za jedan (vladajući) narativ, već nudi *hiljadu i jednu* različitu interpretaciju. Tražeći red u haosu spoljašnjeg sveta, umetnici se okreću podsvesnom, individualnom doživljaju i sećanjima koja ma koliko varljiva, stvaraju mogućnosti za alternativno pamćenje. U svojim radovima, oni ne kritikuju samo kolonijalne sile i procese globalizacije već i sebe same. Preispitivanja individualnih identiteta najzad u mreži izložbene postavke sugerišu mnogostrukost (istih) problema.

Sve navedeno čini izložbu „Reflect #2 – fragmenti, fragilnosti, sećanja” veoma aktuelnom i značajnom kako za lokalnu zajednicu, tako i za internacionalnu publiku i nameće se kao prostor za dalja preispitivanja otvorenih problema, ali i za radionice, prateće programe i seminare mnogih radnika u oblasti kulture. Kustoskinje tokom trajanja izložbe uspevaju da podstaknu na razgovor sa publikom i gostujućim umetnicima, autorima radova, ali i da tumače izložbu polazeći od konteksta nastanka i pretrajavanja Muzeja afričke umetnosti u Beogradu kao antikolonijalnog mesta susreta i danas veoma specifične kolekcije. Najzad, trojezični katalog (štampan na srpskom, engleskom i portugalskom jeziku) uliva nadu da ova izložba neće ostati samo refleksija MAU-a, već će postati gostujuća, odnosno putujuća, nastavljajući da provocira nove odnose i stvara nova značenja inkorporirajući se u odavno zadate slike sveta tradicionalnih muzejskih zbirki.

PRIMLJENO / RECEIVED: 24. 08. 2022.

PRIHVAĆENO / ACCEPTED: 07. 09. 2022.